

прокуратуры. Кроме того, военная прокуратура в рамках своих полномочий и возможностей призвана осуществлять представительство в суде интересов государства и граждан. Представительство интересов государства должно касаться, прежде всего, сохранения военного имущества, находящегося в воинских формированиях, при выполнении государственного оборонного заказа на предприятиях, осуществляющих хранение ценностей мобилизованного резерва. Представительство в суде интересов граждан, которые не могут самостоятельно защитить свои права, должно касаться в основном инвалидов военных действий, пенсионного обеспечения их и членов семей, устройства детей-сирот и тому подобное.

Ключевые слова: прокуратура; военная прокуратура; структура военных прокуратур, военный прокурор, функции военной прокуратуры.

Kovalchuk I. Problems of Improvement of Legal Regulation of Activity of Military Prosecuting Authorities in Ukraine. In the article changes in the legislation on military prosecuting authorities in the system of bodies of prosecutor's office of Ukraine have been analyzed, suggestions concerning the solution to some controversial issues in the Law of Ukraine "About prosecutor's office" and legislative acts of the Prosecutor-General of Ukraine have been made. The return of military prosecutor's offices was caused by increase in number of Armed Forces of Ukraine almost twice. Military prosecuting authorities represent a subsystem of bodies of prosecutor's office of Ukraine. The modern military prosecutor's office first of all exercises supervision of observance of laws in the investigation of criminal offenses (the procedural management of investigation) and connected with it function of maintenance of prosecution in courts for criminal offences, which refer to the competence of the military prosecutor's office. Besides, the military prosecutor's office within its powers and opportunities ought to represent interests of the state and citizens in court. The representation of interests of the state has to concern, first of all, preservation of the military property, which is in military formations, during the implementation of the state defensive order at the enterprises which carry out storage of valuable goods of the mobilized reserve. The representation in court of interests of citizens who cannot independently protect their rights, has to concern mainly disabled people of military operations, pension provision for them and for members of their families, the arrangement of life of orphan children, etc.

Key words: prosecutor's office; military prosecuting authorities; structure of military prosecutor's offices, military prosecutor, functions of military prosecutor's office.

УДК 342.56(477)

В. Кравчук

Інститут основ конституційного ладу у системі конституційного права України

У статті розглядаються актуальні проблеми сучасної конституційно-правової науки, а саме інститут основ конституційного ладу як основний елемент системи конституційного права України. Запропонована авторська дефініція даної категорії та її юридична кваліфікація.

Ключові слова: інститут конституційного права, конституційне право, конституційний лад, основи конституційного ладу, система конституційного права.

Постановка проблеми. З розвитком конституційно-правових відносин неодмінно зазнають модернізації усі інститути конституційного права, в тому числі й інститут основ конституційного ладу, котрий сьогодні відзначається проблемами прикладного й теоретичного характеру.

Необхідність науково-теоретичного осмислення інтенсивних процесів державотворення, які відбуваються в сучасній Україні, змушують звернутися до аналізу змісту і сутності усіх інститутів

сучасного конституційного права. Зокрема особливої уваги потребує базовий конституційно-правовий інститут основ конституційного ладу України *.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі державотворення поняття «конституційний лад» зустрічається в переважній більшості підручників з конституційного права, у численних монографіях, наукових статтях та інших дослідженнях наукового та науково-практичного характеру. Так, феномен «конституційного ладу» досліджували у своїх працях такі вітчизняні вчені-конституціоналісти, як: М. Баймуратов, Ю. Барабаш, Д. Белов, Ю. Бисага, Л. Бориславський, Ф. Веніславський, В. Годованець, В. Головін, Г. Задорожня, В. Кафарський, В. Колісник, В. Копейчиков, В. Кравченко, А. Крусян, В. Мелашенко, М. Орзіх, В. Погорілко, О. Прієшкіна, М. Савчин, О. Скрипнюк, І. Сліденко, О. Совгіря, М. Теплюк, Ю. Тодика, В. Федоренко, О. Фрицький, В. Чушенко, Н. Шаптала, Ю. Шемшученко, П. Шляхтун, Н. Шукліна та інші.

В незалежній Україні, а особливо після прийняття Конституції України 28 червня 1996 року, немає жодного підручника з конституційного права, у якому б не приділялась увага конституційному ладу України. Так, у окремих з них, відокремлювалися та виділялися розділи і глави про конституційний лад України [1; 2; 3; 4], основи конституційного ладу України [5; 6; 7; 8; 9] або засади конституційного ладу України [10; 11; 12; 13; 14; 15; 16; 17]. У окремих випадках конституційний лад одночасно розглядався у поєднанні трьох вищевказаних значень [18; 19; 20]

Незважаючи на підвищений інтерес вчених-конституціоналістів до проблем конституційного ладу, комплексного наукового дослідження конституційно-правового інституту основ конституційного ладу України не проводилося, що й визначає **актуальність** теми даного наукового дослідження.

Метою цієї статті є дослідження інституту основ конституційного ладу України як основного елемента системи галузі конституційного права України, його поняття та змісту.

Виклад основного матеріалу. Ґрунтовно дослідження та обґрунтування теоретико-методологічних основ системи конституційного права України здійснив відомий вчений-конституціоналіст В. Федоренко, який, на нашу думку, найбільш концептуально підійшов до визначення системи конституційного права України, здійснив її класифікацію, а також приділив значну увагу проблемам взаємодії системи конституційного права України з іншими системними категоріями конституційного права України. Так, на думку вченого, система конституційного права України – це історично сформована та зумовлена об'єктивними чинниками суспільного розвитку система природного й позитивного, загальної та особливої частин, матеріального і процесуального, типового та колізійного, національного та міжнародного (європейського) конституційного права, які, своєю чергою, складаються з інститутів та норм конституційного права і регулюють політичні, економічні, соціальні, культурні(духовні), екологічні й інші найважливіші суспільні відносини, що є предметом конституційного права України, постаючи системоутворювальною складовою національної правової системи [21, с. 87].

В сучасній науці інститут конституційного права України є основним елементом системи конституційного права України, який втілює в собі волю та легітимні інтереси Українського народу, Української держави, територіальних громад через упорядкування та систематизацію у своєму складі доктринально, предметно та функціонально взаємопов'язаних норм конституційного й інших галузей права, спрямованих на утвердження, зміну та припинення окремих видів і груп суспільних взаємин, віднесених до предмета конституційного права [8, с. 57].

Нині можемо констатувати існування таких основних інститутів конституційного права України, як інститут основ конституційного ладу, інститут конституційно-правового статусу людини і громадянина, інститут форм безпосередньої демократії, інститут парламентаризму, інститут глави держави, інститут виконавчої влади, інститут судової влади, інститут конституційної юстиції, інститут прокуратури, інститут територіального устрою, інститут місцевого самоврядування тощо. Безперечно, фундаментальне місце в системі інститутів конституційного права належить інституту основ конституційного ладу України.

Як справедливо відзначається в літературі, первинним інститутом конституційного права України є інститут основ конституційного ладу України, що представлений сукупністю конституційно-правових норм, які регулюють суспільні відносини, пов'язані із загальними засадами суспільного та державного ладу в Україні. Цей інститут визначає основні принципи суспільного і

* Загальновідомим є той факт, що конституційне право України розглядається як галузь права, навчальна дисципліна та наука. В контексті даного дослідження інститут основ конституційного ладу України розглядатиметься виключно як елемент системи конституційного права України як галузі права.

державного ладу України, завдання і мету держави і суспільства, їх функції та гарантії. Інститут основ конституційного ладу є одним з найважливіших інститутів у системі конституційного права України, а його нормативні положення відображені в усіх інших основних інститутах [21, с. 484].

Сутність конституційного ладу в Україні, на думку В. Шаповала, визначається змістом I, III і XIII розділів Конституції. Розділ I «Загальні засади» фіксує основи конституційного ладу, містить положення сутнісного характеру, більшість із яких виконує роль юридичного підґрунтя, нормативної першооснови для інших конституційних положень. Цей розділ – змістовний стрижень Основного Закону, значна частина його норм є нормами-принципами, які забезпечують найбільш загальний рівень регулювання. Розділ III «Вибори. Референдум», розвиваючи відповідні основи конституційного ладу, визначає загальні умови здійснення народного волевиявлення через форми безпосередньої демократії. Зміст розділу відображає юридичні параметри реалізації ідеї народного суверенітету, або народовладдя. Положення цього розділу Конституції є основою механізмів і безпосередньої, і представницької демократії. Нарешті, в розділі XIII «Внесення змін до Конституції України» засвідчено фундаментальний характер Основного Закону України, його найвищу силу. Співвіднесеність положень цього розділу з явищем конституційного ладу має свого роду інструментальне значення: він містить положення про внесення змін до названих трьох розділів Конституції, що конкретизують вимогу Конституції про виняткове право народу визначати й змінювати конституційний лад в Україні [22, с. 279-280].

Варто зауважити, що поняття «конституційний лад» однозначно не визначено і в Конституції України, хоча цей термін зустрічається в її тексті тричі. Так, з положень статей 17 і 37 Конституції України незаперечно випливає, що конституційний лад заборонено змінювати насильницьким шляхом. Таким же неоднозначним виглядає положення статті 5 Конституції України, згідно з яким єдиним суб'єктом, котрий має право визначати і змінювати конституційний лад є український народ.

Незважаючи на те, що нормативне визначення конституційного ладу і його засад наразі в Конституції України відсутні, норми I розділу стають запорукою ефективності Основного Закону, його загального стабілізуючого значення і всієї правової системи. Тому, абсолютно виправданим є твердження академіка О. Скринюка, про те, що закріплені в першому розділі Конституції України засади конституційного ладу становлять першооснову для інших положень Основного Закону, для всієї системи чинного законодавства та інших нормативно-правових актів. Уся Конституція має будуватись згідно з положеннями засад конституційного ладу, які є основоположними принципами організації та діяльності держави та утворюють ядро (основи) конституційного ладу України [23, с. 124].

Відомі конституціоналісти М. Баймуратов та І. Сліденко, досліджуючи категорію «конституційного ладу» з огляду на його структуру, констатують, що дана категорія, який би зміст у неї не вкладали, має комплексну багаторівневу багатоб'єктну та багатосуб'єктну структуру, тобто складається з декількох взаємозалежних елементів, які поєднуються конституцією [24, с. 130].

У сучасній науці конституційного права конституційний лад України є системою суспільних відносин, пов'язаних із реалізацією прав і свобод людини, розвитком громадянського суспільства та правової держави, встановлених і гарантованих Конституцією і законами України, прийнятими на її основі [8, с. 195].

Разом з тим системний аналіз праць вітчизняних вчених-конституціоналістів дозволяє зробити висновок, що в поняття конституційного ладу вкладаються такі значення:

- конституційний лад України – це система суспільних відносин (соціальних, економічних, політико-правових), передбачених і гарантованих Конституцією і законами України, прийнятими на її основі та відповідно до неї;

- за своєю суттю конституційний лад становить собою певний тип конституційно-правових відносин, зумовлених рівнем розвитку суспільства, держави і права. Сучасний конституційний лад України за своєю суттю є перехідним, змішаним, що зумовлено насамперед відповідним рівнем розвитку та суперечливим характером становлення суспільства, держави і права, які поєднують риси різних соціально-економічних формацій і відповідно різних типів держави і права, що перебувають у фазі становлення;

- за своїм змістом конституційний лад опосередковує собою, насамперед і головним чином, передбачені й гарантовані Конституцією України державний і суспільний лад, конституційний статус людини і громадянина, систему безпосереднього народовладдя, організацію державної влади і місцевого самоврядування, територіальний устрій, основи національної безпеки та інші найважливіші інститути конституційно-правових відносин;

- за формою конституційний лад становить собою систему основних організаційних і правових форм суспільних відносин, передбачених Конституцією України, основних видів організації і діяльності держави, суспільства та інших суб'єктів конституційно-правових відносин. Він, насамперед, опосередковує собою передбачену Конституцією України форму держави – за характером державного устрою і державного правління (унітарну республіку) та форми безпосереднього народовладдя (вибори, референдуми тощо) [25, с. 16].

Вищевказані підходи до окресленої проблеми підтверджують думку, що в сучасних умовах конституційно-правовий інститут основ конституційного ладу є основоположним, базовим та фундаментальним у системі конституційного права України.

Інституту конституційного права України властиві загальні та спеціальні юридичні ознаки, що розкривають сутність і зміст цієї юридичної категорії [8, с. 57]. Це в повній мірі стосується також інституту основ конституційного ладу України, якому властиві загальні та спеціальні юридичні ознаки, що розкривають сутність і зміст юридичної категорії «конституційний лад».

Так, до загальних ознак інституту основ конституційного ладу України належать такі: відповідність інституту основ конституційного ладу об'єктивно інституціоналізованим суспільним відносинам, які потребують свого правового регулювання; доктринальна єдність уміщеного в даному інституті нормативного матеріалу; цілісність і завершеність регулювання чітко визначеного виду суспільних відносин, які є предметом правового регулювання конституційного права; однорідність суспільних відносин, які є об'єктом впливу норм, об'єднаних у інститут основ конституційного ладу; єдність загальних положень, принципів, понять і нормативних конструкцій, втілених в інституті основ конституційного ладу; автономність, тобто відокремленість існування та дієвості нормативного матеріалу в межах інституту основ конституційного ладу; функціональна спеціалізація (спрямованість) норм у межах інституту основ конституційного ладу, яка загалом узгоджується з основними функціями галузі конституційного права та їх системою; об'єктивація інституту основ конституційного ладу у самостійних структурних елементах системи чинного законодавства, а саме: у першому розділі Конституції України, розділах конституційних законів України, спеціальних законах України, підзаконних нормативно-правових актах, а іноді в інших видах системи джерел конституційного права (правових звичаях, правових договорах тощо).

Спеціальні юридичні ознаки інституту основ конституційного ладу України полягають у такому: 1) за своєю сутністю інститут основ конституційного ладу є основним структурним елементом системи конституційного права України, який втілює в собі волю та легітимні інтереси основних суб'єктів конституційно-правових відносин – Українського народу, Української держави, територіальних громад, узгоджені з об'єктивними процесами структуризації та інституціоналізації суспільних відносин, що є предметом конституційного права; 2) за своїм змістом інститут основ конституційного ладу є об'єктивно сформованою, цілісною та відносно відокремленою системою функціонально взаємозумовлених і структурно взаємопов'язаних норм конституційного права, що регулюють найважливіші суспільні відносини, що є предметом конституційного права і складовими нормативно-правового механізму конституційно-правового регулювання; 3) за своєю структурою інститут основ конституційного ладу є складною комплексною системою норм конституційного права, об'єднаних у певну логічну групу, зумовлену сутністю, змістом і функціональним призначенням інституту основ конституційного ладу в системі конституційного права України й у механізмі конституційно-правового регулювання.

Окремо варто наголосити на тому, що норми інституту основ конституційного ладу України містяться в розділі I Конституції України «Загальні засади», відіграють надзвичайно важливу роль у системі національного права України і характеризуються такими специфічними рисами:

- особливим предметом регулювання – регулюють суспільні відносини, що визначають найважливіші питання організації державного і суспільного життя;

- загальним характером – закріплюють засади і принципи організації держави в найбільш загальній формі, а їх конкретизація здійснюється в інших розділах Конституції України та в актах чинного законодавства;

- найвищою юридичною силою – всі інші норми Конституції України, всі нормативно-правові акти держави базуються на конституційних нормах, що закріплюють засади конституційного ладу і, отже, не можуть їм суперечити;

- підвищеною стабільністю – відповідно до ч. 3 ст. 5 Конституції України право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить лише народові, а законопроекти про внесення змін до розділу I Конституції України затверджуються всеукраїнським референдумом (ч. 1 ст. 156).

Норми інституту основ конституційного ладу України складають певну систему, і їх можна розподілити по таких групах:

- норми, що визначають гуманістичні засади конституційного ладу України;
- норми, що визначають республіканську форму правління та унітарний державний устрій України;
- норми, в яких дається характеристика основних якісних рис України як конституційної держави;
- норми, що закріплюють економічні, політичні, соціальні та духовно-культурні засади конституційного ладу України.

Як зазначалось, основи конституційного ладу України – основоположний інститут конституційного права, норми якого характеризуються більш високою юридичною силою в порівнянні з нормами інших конституційних інститутів. Вони покликані регулювати суспільні відносини, що становлять політичний, економічний, соціальний і духовний устрій, які відображають сутнісні характеристики суспільства та держави.

Проте, вказані відносини далеко не завжди співпадають з конституційними нормами інституту основ конституційного ладу, а в окремих випадках реально існуючі відносини дещо випереджають їх нормативну модель. Достатньо пригадати норми статей 1 та 3 Конституції України, які визначають Українську державу як демократичну, соціальну та правову, яка проголошує людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю.

Інститут основ конституційного ладу України представлений нормами конституційного права, які регулюють та визначають: 1) базові цінності конституційного ладу України; 2) засади конституційного ладу України; 3) поняття та принципи державного ладу України; 4) механізм та основні функції Української держави; 5) державний суверенітет та його конституційно-правові основи; 6) конституційно-правовий статус України як демократичної держави; 7) конституційно-правовий статус України як соціальної держави; 8) конституційно-правовий статус України як правової держави; 9) народний суверенітет та його конституційно-правові основи; 10) конституційно-правовий статус державних символів України; 11) конституційно-правові засади мовних відносин в Україні; 12) поняття, сутність, основні принципи та систему суспільного ладу України; 13) національний суверенітет та його конституційно-правові основи; 14) основоположні економічні і соціальні відносини; 15) гарантії конституційного ладу України; 16) механізми захисту конституційного ладу України; 17) конституційні засади внутрішньої та зовнішньої політики України; 18) міжнародні основи конституційного ладу України.

Розглянутий перелік елементів конституційно-правового інституту основ конституційного ладу України не є вичерпним, оскільки ймовірно є можливість виявлення й інших елементів структури конституційно-правового інституту основ конституційного ладу України та їх юридичних властивостей. Їх детальний аналіз та подальша конкретизація має стати перспективним напрямом сучасної науки конституційного права України, та становити предмет окремих наукових досліджень.

Висновки. Таким чином, інститут основ конституційного ладу України являє собою своєрідний «конституційний фундамент» для конституційного закріплення та регулювання інших найважливіших суспільних відносин, що є предметом конституційного права України. Інститут основ конституційного ладу України створює правову основу для забезпечення постійного взаємозв'язку між людиною, громадянським суспільством та державою.

У зв'язку з вищевикладеним безсумнівної актуальності набуває феномен основ конституційного ладу України, а насамперед його інтерпретація як конституційно-правового інституту. Необхідність системного дослідження інституту основ конституційного ладу України визначається не тільки практичними потребами державотворення, а й сучасним станом вітчизняної правової науки, потребою поглибленої та всебічної теоретичної розробки даної проблеми.

Джерела та література

1. Проблемы современной конституционалистики: учеб. пособ. / Под ред. М. Ф. Орзиха. – К.: Юринком Интер, 2012. – 368 с.
2. Проблемы сучасної конституціоналістики. Випуск 2: Конституційні перетворення в Україні: навч. посіб. / М. П. Орзіх, В. М. Шаповал, А. Р. Крусян та ін.; за ред. М. П. Орзіха. – К.: Юринком Интер, 2012. – 432 с.
3. Майданник О. О. Конституційне право України: навч. посіб. / О. О. Майданник. – К.: Алерта, 2011. – 380 с.
4. Шаптала Н. К., Задорожня Г. В. Конституційне право України: навч. посіб. / Н. К. Шаптала, Г. В. Задорожня. – Дніпропетровськ: ТОВ «ЛізуновПрес», 2012. – 472 с.

5. Конституційне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. – Т. 2 / За заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. – 800 с.
6. Совгіря О. В. Конституційне право України: навч. посібник / О. В. Совгіря, Н. Г. Шукліна. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 632 с.
7. Чушенко В. І. Конституційне право України: підруч. / В. І. Чушенко, І. Я. Заяць. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – 488 с.
8. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України: підручник / за заг. ред. В. Л. Федоренка. – 4-те вид., перероб. і доопр. – К.: Видавництво Ліра-К, 2012. – 576 с.
9. Кафарський В. І., Припхан І. І. Конституційне право України у схемах: навч. посіб. / В. І. Кафарський, І. І. Припхан. – К.: Видавництво Ліра-К, 2013. – 272 с.
10. Основы конституционного права Украины: підручник / За ред. В. В. Копейчикова. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 288 с.
11. Конституційне право України: підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. Ю. М. Тодики та В. С. Журавського. – К.: Право, 2002. – 544 с.
12. Фрицький О. Ф. Конституційне право України: підручник / О. Ф. Фрицький. – 3-є вид., перероб. і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 512 с.
13. Кравченко В. В. Конституційне право України: навчальний посібник / В. В. Кравченко. – Вид. 6-те, виправл. та доповн. – К.: Атіка, 2007. – 592 с.
14. Шляхтун П. П. Конституційне право України: підручник / П. П. Шляхтун. – К.: Освіта України, КНТ, 2008. – 592 с.
15. Конституційне право України: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. В. П. Колісника та Ю. Г. Барабаша. – Х.: Право, 2008. – 416 с.
16. Скрипнюк О. В. Конституційне право України : підручник для студентів вищих навчальних закладів / О. В. Скрипнюк. – К. : Ін Юре, 2010. – 672 с.
17. Годованець В. Ф., Головін А. С. Конституційне право України: навч. посіб. / В. Ф. Годованець, А. С. Головін. – К.: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2011. – 384 с.
18. Конституційне право України / За ред. В. Ф. Погорілка. – К.: Наукова думка, 2002. – 732 с.
19. Прієшкіна О. В. Конституційний лад України: актуальні питання становлення, інституціоналізації та розвитку / О. В. Прієшкіна. – О.: Фенікс, 2008. – 277 с.
20. Веніславський В. Ф. Конституційне право України у схемах і таблицях: навч. посіб. для студ. юрид. вузів та ф-тів / В. Ф. Веніславський. – Х.: Право, 2014. – 376 с.
21. Федоренко В. Л. Система конституційного права України: теоретико-методологічні аспекти: монографія / В. Л. Федоренко. – К.: Ліра-К, 2009. – 580 с.
22. Юридична енциклопедія: в 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. / Т. 3: К-М. – К.: Укр. енцикл., 2001. – 736 с.
23. Скрипнюк О. Конституційний лад в Україні: методологічні проблеми розвитку та вдосконалення в контексті конституційної модернізації / О. Скрипнюк // Вісник Академії правових наук України. – 2012. – № 4. – С. 123-134.
24. Баймуратов М. О., Сліденко І. Д. Категорія «конституційний лад»: до проблеми визначення у сучасному конституційному (державному) праві / М. О. Баймуратов, І. Д. Сліденко // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 49. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2010. – С. 112-121.
25. Прієшкіна О. Конституційний лад України: теоретико-методологічні аспекти дослідження / О. Прієшкіна // Юридичний вісник. – 2011. – № 2. – С. 12-18.

Кравчук В. Інститут основ конституційного строя в системі конституційного права України. В статті розглядаються актуальні проблеми сучасної конституційно-правової науки, а саме інститут основ конституційного строя як основний елемент системи конституційного права України. Предложено авторське визначення досліджуваної категорії, а також її юридична кваліфікація. Інститут основ конституційного строя України представляє собою своєрідний «конституційний фундамент» для конституційного закріплення і регулювання інших важливих суспільних відносин, які є предметом конституційного права України. Інститут основ конституційного строя України створює правову основу для забезпечення постійної взаємодії між людиною, суспільством і державою. В зв'язі з вищеизложеним неперервно актуальність набуває феномен основ конституційного строя України, а перш за все його інтерпретація як конституційно-правового інституту. Необхідність системного дослідження інституту основ конституційного строя України визначається не тільки практичними потребами держави, але і сучасним станом вітчизняної правової науки, необхідності поглибленої і всебічної теоретичної розробки даної проблеми.

Ключові слова: інститут конституційного права, конституційне право,

конституционный строй, основы конституционного строя, система конституционного права.

Kravchuk V. Institution of Bases of the Constitutional System in the System of Constitutional Law of Ukraine. In the article urgent problems of modern constitutional and legal science, in particular institution of bases of the constitutional system as a basic element of system of the constitutional law of Ukraine, have been considered. Author's definition of the mentioned category, and also its legal qualification has been offered. The institution of bases of the constitutional system of Ukraine represents peculiar «constitutional basis» for the constitutional fixing and regulation of other major public relations which are a subject of the constitutional law of Ukraine. The institution of bases of the constitutional system of Ukraine creates legal basis for ensuring constant interrelation between a person, society and the state. Therefore undoubted relevance is gained by the phenomenon of bases of the constitutional system of Ukraine, and first of all its interpretation as constitutional and legal institution. The necessity of systematic research of institution of bases of the constitutional system of Ukraine has been defined not only by practical needs of the state, but also by the current state of domestic legal science, and need for thorough and comprehensive theoretical study of this problem.

Key words: institution of the constitutional law, constitutional law, constitutional system, bases of the constitutional system, system of the constitutional law.

УДК 342.7(477)

О. Крикунов

Конституційний принцип верховенства права та підходи до його інтерпретації у зарубіжних державах та Україні

У статті досліджено правові джерела, які нормативно закріплюють конституційний принцип верховенства права у системі права України; здійснено порівняльний аналіз судових тлумачень і наукових підходів щодо сутності та змісту принципу верховенства права; з'ясовано зв'язок і співвідношення принципів верховенства права та законності. Зроблено висновок по те, що відмінності у теоретичних підходах до визначення верховенства права пов'язані із багатогранністю та глибиною відповідної ідеї. Абсолютно визначена дефініція принципу верховенства права видається недоцільною і неможливою через динаміку розвитку міжнародно-правових стандартів прав людини.

Ключові слова: принцип верховенства права, права людини, Конституція України, законодавство України, діяльність держави, судова практика.

Постановка наукової проблеми та її значення. Верховенство права в демократичних державах посідає особливе місце – воно закріплене як основний принцип діяльності держави. У вітчизняній Конституції цей принцип сформульований за допомогою положення, згідно з яким права та основоположні свободи людини визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Проте такий абстрактний виклад цього принципу залишає відкритими значну кількість питань, першим із яких є тлумачення змісту цього принципу задля його послідовного та правильного застосування у правовідносинах, коректного використання у науковому обігу. Також дискусійним залишається питання про співвідношення нового для правової системи України принципу верховенства права та традиційно притаманного їй принципу законності. У цьому сенсі корисним є узагальнення норм законодавства України, його офіційних тлумачень, філософсько-правових та порівняльно-правових досліджень.

Стан дослідження проблеми. У вітчизняній юридичній літературі принцип верховенства права досліджували С. Андрощук, А. Георгіца, С. П. Головатий, М. І. Козюбра, О. В. Луців, П. М. Рабінович, В. В. Рожнова, Ю. С. Шемшученко та ін. Слід вказати на загальну прихильність до цього принципу усіх дослідників, проте наукові підходи до його визначення є дискусійними, подекуди істотно відмінними.

Формулювання мети та завдань статті. Мета дослідження полягає у виявленні еволюції ідеї верховенства права, аналізі чинного законодавства, його судових та наукових тлумачень з метою науково обґрунтованого визначення його змісту та обсягу, співвідношення із принципом законності.